

dohodnutú koncepciu a štýl kapitol. Niektoré rukopisy museli byť odmietnuté, pretože autori ich nedokázali napísať tak, aby zodpovedali požiadavkám encyklopédie. Žánrová nepružnosť, neschopnosť prispôbiť štýl písania rôznorodým publikačným produktom je častým nedostatkom mnohých vynikajúcich odborníkov.

Pedagogická encyklopédie však nie je len dielom určeným domácim čitateľom. Odovzdáva určitý odkaz aj slovenským pedagógom. Núti nás – či už vedome alebo podvedome – k sebareflexii a k bilancovaniu stavu tejto vedy na Slovensku. Neodvažujem sa vysloviť hodnotiace stanovisko o stave jednotlivých pedagogických disciplín u nás, sústredím sa skôr na iné hľadisko – v akej miere sú rešpektovaní slovenskí odborníci v Čechách. Zrkadlom toho je citovanosť ich diel v tejto encyklopédii, čo je hľadisko veľmi jasné a jednoznačné. V encyklopédii je okolo tisíc literárnych odkazov, z nich však len 51 predstavujú práce autorov žijúcich na Slovensku (z toho bolo desať prác publikovaných v Čechách). Sú to smutné údaje, ktoré odhaľujú malú potenciu slovenskej pedagogiky. Bolo by nespravodlivé obviňovať českých kolegov, že naše publikácie málo čítajú, a preto málo citujú, problém je skôr na našej strane – produkuje málo prác, ktoré by boli razantným prínosom, málo bádame v bielych miestach pedagogiky, nedokážeme nadviazať efektívne publikačné kontakty s českými kolegami. Dôvod na zamyslenie, ale nielen na to.

Peter Gavora

Kasper, Tomáš – Kasperová, Dana: Dějiny pedagogiky

Praha : Grada Publishing, 2008. 224 s. ISBN978-80-247-2429-4

Dejiny pedagogiky patria v klasickom ponímaní diferenciácie pedagogických vied ako vedného systému k základným disciplinám. Ich poznanie by malo byť fundamentom každého pedagogického vzdelania a prispieva k orientácii v dnešnom (niekedy až príliš a za každú cenu) reformne orientovanom a hektickom edukačnom prostredí. Tomuto účelu má slúžiť aj recenzovaná publikácia. Z historicko-časového hľadiska je zameraná na „dejiny novoveku a moderného pedagogického myslenia“.

V úvode autori motivujú čitateľa prostredníctvom odpovedí na dve otázky: Prečo budúci učitelia postmodernej a globalizujúcej sa spoločnosti majú byť oboznámení s historicko-pedagogickými problémami? a Prečo je nutné zaoberať sa práve vybranými kapitolami novovekého a moderného pedagogického myslenia?

Publikácia je členená na 14 hlavných kapitol s podkapitolami. Mohli by sme ju vnímať vo viacerých obsahových rovinách. Spočiatku sú v samostatných

kapitolách prezentované hlavné osobnosti novovekého pedagogického myslenia, potom sú charakterizované hlavné vývinové obdobia.

Prvá kapitola venuje pozornosť osobnosti *Jana Amosa Komenského*. Autori ho vnímajú ako rodáka z „Nivnice či samotného Uherského Brodu“, no jeho miesto narodenia je dodnes predmetom odbornej diskusie. Existujú aj hypotézy o jeho slovenskom pôvode – z kúpeľného mestečka Nímnica pri Púchove. Čitateľ sa, žiaľ, nedozvie jeho rodné meno, resp. odkiaľ pochádza meno Amos a svetu známe priezvisko Komenský. Výber diel Komenského je vždy do určitej miery problematický, pretože je autorom viac než 130 prác. Predsa však by v takto zameranej publikácii nemali chýbať zmienky o ďalších jeho dielach, akými sú napr. *Najnovšia metóda jazykov, Ako dômyselne používať knihy, hlavný nástroj vzdelávania*. V rámci jeho všenápravných snáh sú iste nezanedbateľné aj výzvy na založenie *Zboru svetla, Mierového súdu*, ekumenického konzistória či univerzálneho jazyka.

V druhej kapitole je predstavený *John Locke* ako významný predstaviteľ demokratických ideí a jeho „politologické myslenie“. Podrobnejšie autori analyzovali jeho hlavné pedagogické dielo *Úvahy o výchove*, v ktorom vyjadril svoje pokrokové názory v duchu predstavy výchovy príslušníka novej triedy „gentlemana“.

Treťou osobnosťou, ktorá osobitným spôsobom formovala novodobé pedagogické myslenie, je *Jean Jacques Rousseau* so svojou koncepciou prirodzenej a slobodnej výchovy. Výstižne je charakterizovaná koncepcia tzv. „negatívnej výchovy“ a následne opis „prirodzenej výchovy“ podľa diela *Emil alebo o výchove*. Túto výchovu chápal Rousseau ako jednu z troch súčastí výchovného pôsobenia, ktorú človek dostáva: od prírody, od ľudí a od vecí. Pri formovaní jedinca mu išlo o ich spoločné pôsobenie, no výchova od vecí a od ľudí sa musí prispôbiť výchovnému vplyvu prírody. K dokresleniu jeho osobnosti bolo možné uviesť jeho úspech v oblasti literárnej tvorby (*Nová Helois*), resp. hudby (*Rozprava o modernej hudbe*, opera *Galantné múzy*) a pod.

Ďalšia kapitola sa venuje hnutiu *filantropizmu* z hľadiska určenia jeho hlavných znakov. Podáva sa podrobnejšia charakteristika jeho najvýznamnejšieho predstaviteľa – J. H. Basedowa a stručný prehľad o pôsobení jeho spolupracovníkov – J. H. Campeho, P. Villaumeho, Ch. G. Salzmana, E. Ch. Trappa. Kapitola je zakončená pohľadom na filantropické dielo J. H. Pestalozziho, ktorý je však dosť stručný a neúplný. Autori uvádzajú len jedno jeho dielo (*Ako Gertrúda učí svoje deti*) a absentuje tu jeho prínos pre oblasť elementárneho vzdelávania a školstva.

Piata kapitola podáva pohľad na *osvietenské školské reformy v českých krajinách* na stručnom pozadí chronologicky radených historických udalostí a na reformné počiny panovníkov Márie Terézie a Jozefa II. Hlavný dôraz kládli

autori na analýzu *Felbigеровho* dokumentu Všeobecný školský poriadok pre nemecké normálne, hlavné a triviálne školy vo všetkých cisárskych dedičných krajinách a na zhodnotenie prínosu *Františka Kindermanna* pre školskú reformu.

Obdobie 19. storočia je obsahom šiestej kapitoly, ktorá sa zaoberá hodnotením stavu a rozvoja českého školstva a učiteľského vzdelávania prostredníctvom učiteľských ústavov. Kapitola s názvom *Stabilizácia verejného školstva v českých krajinách a rozvoj pedagogiky ako vedy* je obsahovo zameraná na legislatívne opatrenia – na tzv. ríšsky školský zákon z r. 1869 a na školskú novelu z r. 1883, ako aj na prínos osobností (Karel Slavomir Amerling, Jan Vlastimír Svoboda, Jan Jakub Ryba) a význam pozitivizmu v oblasti pedagogiky (August Comte, Josef Úlehla, František Krejčí, František Čáda a Otokar Kádner). Osobitnú a zaslúženú pozornosť venovali autori jednému z najvýznamnejších pedagógov – *Johannovi Fridrichovi Herbartovi*, ktorého pedagogické diela a systém nadhlo ovplyvňovali samotnú školskú prax. Je možné len súhlasiť s autormi, že upozornili na zjednodušovanie jeho myšlienok a ich mechanický prenos do vyučovacieho procesu. Na druhej strane však v texte nie je uvedené ani zásadné Herbartove pedagogické dielo (*Všeobecná pedagogika odvodená z cieľa výchovy*). Je nutné poznamenať, že vyučovanie v jeho poňatí je iba jedným z komponentov celkového výchovného pôsobenia (ovládanie – vyučovanie – vedenie ako mravné formovanie), nasmerovaného od autoritatívneho k neautoritatívnemu edukačnému vplyvu.

V poslednom bloku publikácie je hlavnou témou *reformné pedagogické hnutie*, ktoré zaberá polovicu celého rozsahu. Jeho spracovanie je členené do dvoch hlavných oblastí. Prvá prináša prehľadné informácie o hlavných predstaviteľoch, koncepciách a prejavoch vo svete (kap. 7 – 13): hnutie novej výchovy, pragmatická pedagogika, Ovide Decroly, Edouard Clapared, Adolphe Ferriere, Helen Parkhurstová, Carleton Washburn, Mária Montessoriová, Célestin Freinet, Cecil Reddie, dedinské výchovné ústavy, Gustav Wyneken, Rudolf Steiner, Peter Petersen. Druhá časť bloku (kap. 14) opisuje prejavy reformného pedagogického hnutia v ČSR. Najprv to bolo v podobe individuálnych reformných pokusov, resp. reformných projektov – žiaľ, v niektorých prípadoch len s uvedením mena a so zaradením do skupiny zástancov koncepcie. Jadrom tejto časti je reformná koncepcia *Václava Příhodu* s jednotnou, vnútorne diferencovanou školou s vtedy pokrokovými črtami.

Pre komplexnejší pohľad na danú problematiku je však nutné dodať, že v publikácii chýba časť venovaná druhej reformnej koncepcii (tzv. brnianske krídlo) na čele s *Jánom Uhrom* a *Otokarom Chlupom*.

Poslednou podkapitolou je opis uplatňovania nemeckých reformných pedagogických pokusov v ČSR. Autori, žiaľ, úplne ignorovali reformné pedagogické hnutie na území Slovenska (vtedy súčasť ČSR), ktoré malo

svojich nadšencov (František Musil, Vilma Musilová, Michal Kopčan, Karol Rakušan, Oskar Jeleň a i.) a ich vlastné školy (napr. Pedagogický seminár v Trnave, Pokusná meštianska škola v Trnave, Pokusná meštianska škola v Malackách), ako aj nové koncepcie (Za novú pedagogiku a výchovu). Slovenskí učitelia úzko a intenzívne spolupracovali v tomto smere s českými a moravskými pedagógmi.

Publikácia *Dějiny pedagogiky* prináša základný prehľad historických poznatkov k vybraným témam, aj keď v niektorých prípadoch mohli autori predložený text viac rozpracovať a spresniť. Určitým nedostatkom sa javí aj to, že text je bez akejkoľvek obrazovej prílohy. Výhodou je však to, že súčasťou takmer každej kapitoly je textová analýza, ktorá dáva čitateľovi priestor pre oboznámenie sa s časťami originálnych textov (Všeobecná porada o náprave vecí ľudských, Úvahy o výchove, Emil alebo o výchove a pod.).

Eduard Lukáč